

ЛЮДМИЛА СТОЯНОВА
КАРНАВАЛНАТА
ФАНТАСТИКА НА ДЪГЛАС
АДАМС

chitanka.info

Една твърде разпространена в литературознанието схема разпределя фантастиката в два дяла: фантастика, явяваща се крайна цел (*final fantasy*), *ценна сама по себе си*, както в приказката и научната фантастика, и фантастика, пренасяща сигнал (*passing fantasy*), обслужваща скритите в нея *преносни значения* — фантастиката на немските романтици, на Суифт, Гогол и Кафка... В научнофантастичното повествование — обясняват теоретиците — появата на мислещ динозавър не е сигнал за някакъв скрит смисъл, за подтекст. Странното животно се възприема просто като част от екстравагантния чуждопланетен свят, а не като елемент на някаква сложна алегорична художествена система. Във фантастиката със служебна роля обаче невероятните образи и ситуации предполагат и прочит, несъвпадащ с буквалния, нефантастичен, изискващ разшифроване на скритите им реалистични значения.

Фантастичните романи на Дъглас Адамс диалектически надрастват тази традиционна класификация на видовете във фантастиката. Те доказват относителността на всеки опит за схематизиране на подвижното и многолико явление „фантастика“ — съдържат в равна мяра елементи и на самоцелната, и на условната фантастика. Моделирането на живописни въображаеми светове наистина е основна грижа на автора, ала неправдоподобните факти и събития в тях не са самостоятелни, съдържат карнавално преобразени истини за съвременността.

Сценарист, прозаик и драматург, роденият през 1952 г. Дъглас Адамс е сред най-популярните представители на младата генерация в английската фантастика. Като радиопродуцент на Би Би Си — Лондон през 1978 г. той слага началото на нашумелия сериал „Пътеводител на галактическия стопаджия“, който по-късно адаптира за театъра и телевизията. Вече повече от десетилетие тъжно-веселите приключения на четирима галактически стопаджии — двама земляни и двама бетелгиусци — с неотменен успех провокират, развличат и забавляват британските радиослушатели. В класически персонажи от космическата митология героите на Адамс се превръщат още през 1979 година, веднага след излизането на първата романова версия на радиопостановката. Читателите вземат твърде присърце историята на галактическите странници. Авторът получава не едно писмо с

настойчиви подкани да продължи авантюрите им и дори съвети как по-нататък да промени съдбата им.

Опора и съветник в рискованите пътешествия на четиримата всред звездите е една книга — „Пътеводител на галактическия стопаджия“, а както пише в предговора ѝ, това е *„най-забележителната книга, излязла от великата издателска корпорация на Малката мечка, настолна съкровищница на целокупното знание, по-популярна от «Книга за всеки небесен дом», по-търсена от «Какво да правим при нулева гравитация — нови петдесет и три съвета» и по-нашумяла от знаменития философски труд в три тома: «В какво сбърка бог?»“*

Оттук още впрочем тръгват блестящите шаржови провокации към вездесъщия свят на бизнеса и рекламата, за да прераснат постепенно в гореща сатира на лишеното от ценностни ориентири буржоазно общество.

По думите на автора идеята за „Пътеводител на галактическия стопаджия“ го осенила през 1971 г. по време на пътуване на автостоп из континента с един екземпляр на „Пътеводител за автостоп из Европа“. В една ясна нощ в Инсбрук той вдигнал поглед към небето, видял звездите, събрал два милиарда с още два милиарда светлинни години и осъзнал, че междупланетното пътуване може да се използва като изходна точка за нов вид научна фантастика. „Не виждам защо трябва да чакаме времето, когато бихме могли да си построим собствени звездни кораби, за да можем да пътешествуваме из вселената, казва той. Лично аз предпочитам да се возя по чужди.“

Очевидно е, че нито „Пътеводител на галактическия стопаджия“, нито двете му продължения — „Ресторант на края на Вселената“ (1981) и „Животът, Вселената и Всичко останало“ (1982) — бихме могли да причислим към наводнилите пазара стотици авантюрни повествования за пътешествия до далечни планети, за чудесата на чуждия живот и чуждите цивилизации. Но пък не можем да отречем и явните външни сходства. Хипнотичната сила на многочислените космически одисеи на 20 век впрочем е обяснима с това, че те повтарят матрицата на средновековната географска литература за романтични приключения в непознати приказни страни. Както средновековните космографии модерният космически епос изпитва способността на читателя да се удивява, „тренира“ тази способност на интелекта.

Архаичният и ултрамодерният жанр еднакво изразяват нуждата от развлечение и забава, потребността на човека да влезе във весела игра с реалността, да я поотупа в ръцете си, да я преправи и преобърне, да усети нейната послушност и податливост. Така се раждат разказите на Синдбад моряка, на барон Мюнхаузен и на несравнимия Йон Тихи. Към този модел тежнеят и фантастичните романи на Дъглас Адамс. Те свиват Земята до кълбо прах в гигантския звезден въртоп, наречен Галактика, отвъд чиито граници следват пътя си милиони други Галактики. Вселената се разкрива пред погледа като огромна сцена, пространствено разпростряна върху билиарди небесни тела, а по време — върху милиарди години. Дръзките експедиции на галактическите стопаджии изпълват с живот ту един, ту друг участък от тая сцена, разиграват върху нея истински космически „шоу“-спектакли.

„Тръгни с мен и се забавлявай. Галактиката е много интересно място“ — обръща се опитният в стопа Форд Префект към неизкушения землянин Артър Дент, ставайки негов водач в един вавилонски пъстър свят на чуждите небесни раси, безкрайно различен и все пак твърде сходен с изгубената завинаги за героя Земя.

Дъглас Адамс изповядва карнавалната логика на *преобръщането*. Както учените от измислената планета Дамогран той преминава отвъд пределите на всички закони, „крои и прекроява основната тъкан на материята, насилва, усуква и дори погазва законите на вероятността и невероятността“, за да изгради своя паноптикум от странни космически същества и светове, шифровайки в него ироничните си послания към читателя. Веселата абсурдистка игра съчетава по нов и причудлив начин целия фонд от образи и мотиви, които живеят и продължават да работят в научната фантастика. В карнавалната кавалкада от страдащи от хроническа депресия роботи, раздаващи оптимизъм компютри и свръхинтелигентни инопланетяни, които в наши измерения приемат образа на бели мишки, е концентриран горещ социално-критичен подтекст. Пародията е двупосочна: „*навътре*“ — към изтърканите клишета на жанра и „*навън*“ — към житейската реалност.

С всяка следваща част на трилогията градират карикатурните внушения за абсурдното в атрибутите на буржоазната власт, за бюрокрацията извън и вътре в нас, за бездарната поезия и безплодната философия на легионите графомани, за тиранията на техниката и за

надвисналата над човечеството ядрена заплаха. В последна сметка в ретортата на фантаста изкрystalизира действителното лице на нашия свят — не сериозно, а усмихващо се, само че през болка.

Следваща традициите на голямата английска фантастика на Дж. Суифт, Л. Карол и Дж. Толкин, фантастиката на Д. Адамс е напълно *непредвидима*. Удивителна е енергията на твореца за художествен израз извън обичайното и познатото, страстта му към радикалната новост. Той ни предлага необикновено динамичен модел на света, открит за всякакви трансформации и промени, където всичко може да премине във всичко и всякога да се случи невъобразимото. Разкоординирана и некомпетентна, галактическата администрация (гръбнакът ѝ съставят лишените от способност да еволюират вогони) предизвиква гибелта на Земята и цялото човечество. В същото време Сириуската кибернетична корпорация бълва работи, притежаващи ИЧИ — истинска човешка индивидуалност, а бизнесмените от Магратеа организират производство на златни и платинени планети, за да задоволят капризите на галактическите богаташи. Картината на тоя живописен хаос допълват „честните трудови мислители“ — философите от Южнокръсткия университет, които се канят да стачкуват. Задал се е опасен конкурент — компютър Дълбока мисъл, най-добрият аналитик във Вселената, готов да даде „окончателния отговор на всички най-често задавани въпроси относно живота: Защо се раждат хората? Защо умират? Защо прекарват голяма част от времето си в носене на електронни часовници?“

Дръзката хипербола, вицът, шегата и смехът бликат в карнавалния релативизъм на една щедра, малко скептична творческа фантазия, артистична и интелектуална едновременно. Динамизмът във фабулата и образите отразява концепцията на автора за фантастиката като жанр, еманципиращ правата на забавното и развлекателното в литературата. В развлекателността, в диктатурата на зрелищното Адамс вижда едно от главните изисквания към жанра. И заедно с това фантастичните му романи са сатира на едно самоцелно забавляващо се общество, предизвикателство към взелия хипертрофични размери култ към развлечението в западния свят.

Завършилият английска литература в Кембридж писател оперира крайно лекомислено и дилетантски с техниката. Описанието на нейното всемогъщество той превръща в шега, в гротеска и буфонада.

Научно-техническото предвиждане, поомръзналата на мнозина „необходима“ дан на жанра у него става извор на неподражаем хумор. В хумора впрочем той съзира едно от средствата за отпор срещу епигонската ситуация в съвременната science fiction, възможност за преодоляване на кризата в жанра, шанс да се пораздвижи линеещата кръв на стереотипизираните научнофантастични сюжети и персонажи.

Фантастичните образи от сатиричен и философски тип непрекъснато преливат помежду си в изпълнените с бурни перипетии сюжети на „Пътеводител на галактическия стопаджия“ и „Ресторант на края на Вселената“. Фантастичното тук е наистина преди всичко травестийно-комично и сатирично, ала все пак в него има много повече игра, отколкото е нужно, за да се внушат тезата и идеята, усеща се някакъв блестящ „излишък“ от гротескност. Играейки, Дъглас Адамс сякаш подлага на изпитание стабилността на света, откроява безграничната му пластичност, спори с консервативния, уседнал в бита и мисленето си човек, помага ни да свикнем с някои трудни истини „за Живота, Вселената и Всичко останало“.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.